

KENEVİR'İN KÜRESEL UYUŞTURUCU KONTROL SİSTEMİNE YÖNELTİĞİ TEHDİT

Challenge Posed By Cannabis To The Global Drug Control System

Murat SARIGÜZEL¹

Reference: Sangüzel, M. (2020). "Kenevir'in Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemine Yönelttiği Tehdit", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, Vol:6, Issue:24; pp:1075-1094.

ÖZET

Uluslararası hukukun düzenlediği alanlardan birisi de uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığıdır. Uluslararası uyuşturucu kontrolünün mevcut yasal ve idari çerçevesi 1972 Protokolü ile tadil edilen Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi, 1971 Psikotrop Maddeler Sözleşmesi, 1988 BM Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığı ile Mücadele Sözleşmesi ile çizilmiştir. Bu sözleşmeler Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi'nin sütunlarını oluşturmaktadır. Bağımlılık yapıcı özelliği ve toplum sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle 1961 Tek Sözleşmesinin 4. Madde, (c) paragrafında kenevir ve türevleri sadece tıbbi ve bilimsel amaçlarla kullanılmak üzere sınırlandırılmış, taraf ülkelerce mücadele edilmesi gereken uyuşturucular arasına alınmıştır. Ancak, son yıllarda ABD, Uruguay ve Kanada gibi Kuzey Amerika Ülkelerinde kenevirin tıbbi amaçlar ötesinde keyfi (recreational) kullanımının yasallaştırılması yönünde yaşanan dramatik gelişmeler ve Hollanda'daki uygulamalar konunun birçok yönden bilimsel temeller üzerinde ele alınmasını ve uluslararası sözleşmelere aykırı olarak hayata geçirilen kimi "quasi legal" uygulamaların uluslararası hukuk açısından yarattığı sorunların tartışılmasını gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Uyuşturucu Kontrol Sözleşmeleri, Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi, Kenevir

ABSTRACT

One of the fields regulated by the International Law is the drug use and smuggling. The current legal and administrative framework of the international drug control is drawn by the Single Convention on Narcotic Drugs of 1961 as amended by the 1972 Protocol, the Convention on Psychotropic Substances of 1971 and the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 1988. These conventions form the pillars of the Global Drug Control System. Due to its addictive nature and the negative impacts on public health, under the article 4, paragraph (c) of the Single Convention of 1961, cannabis and its derivatives were limited exclusively to be used solely for medical and scientific purposes and were listed in the drugs to be intervened by the state parties. However, the dramatical developments in North American Countries as USA, Uruguay and Canada to legalise the recreational use of cannabis beyond scientific purposes and the practice in the Netherlands require the issue to be elaborated with various aspects on scientific terms and the problems of international law borne by the "quasi legal" practices performed against the international conventions to be discussed.

Keywords: International Law, Drug Control Treaties, Global Drug Control System, Cannabis

1. GİRİŞ

Bugün dünyada tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok ve çeşitli uyuşturucu türü bulunmakta, insanlık ise tüm boyutları ile hayli karmaşık bir sorunla mücadele etmektedir. Küresel bir problem olarak insanlığı bu derece tehdit eden uyuşturucu hem bir sağlık hem de ciddi bir güvenlik sorunudur. Bu yönü ile çok boyutlu bir mücadelenin ulusal ve uluslararası paydaşlarca uyum içerisinde yürütülmesini gerektiren bir alandır (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi [TUBİM], 2020: 9).

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan ve günümüzde uluslararası hukukun ilgilendiği pek çok konudan biri olan uyuşturucu ile mücadele Birleşmiş Milletler (BM) şemsiyesi altında hayata geçirilen; Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi, 1971 Psikotrop Maddeler Sözleşmesi, 1988 Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığı ile Mücadele Sözleşmesi çerçevesinde yürütülmektedir.

Taraf tüm ülkelerin, "Uyuşturucusuz Bir Dünya" (A Drug Free World) hedefine ulaşmak için kendilerini hükümlerine uymakla zorunlu kıldığı bu üç sözleşme Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi'nin temel sütunlarını oluşturmaktadır.

Bugün Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi'ne 186, 1971 Psikotrop Maddeler Sözleşmesi'ne 184, 1988 Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığı ile Mücadele Sözleşmesi'ne 191 ülkenin taraf olması sistemin "küresel" kimliğinin somut bir göstergesidir (International Narcotics Control Board [INCB], 2019: 17-18).

¹ III. Sınıf Emniyet Müdürü, T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM) Şube Müdürü.

Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi'nin gelişimi uluslararası hareketlilik ve değişimlere paralel olarak oldukça uzun bir sürece yayılmaktadır. 1648 Westfalya, 1713 Utrecht ve 1814-1815 Viyana Kongreleri devletlerin kendi ülkelerinde egemenliği gibi birçok uluslararası normun oluşturulmasını sağlamıştır. Uluslararası hukuk ve diplomasinin gelişimi Milletler Cemiyeti (MC) ve nihayet BM'nin kurulmasına yol açmıştır (INCB, 2008: 1).

Böyle bir ortam içerisinde Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi, 1909 Şanghay Konferansı'ndan bugüne son 110 yıllık döneme yayılmış bir biçimde, kademeli olarak, adeta bir adım bir sonrakini tetikleyen, onun hazırlık ve gelişimine katkı sağlayan dinamik bir sürecin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde yürütülmesi ile kurulmuştur.

Dolayısıyla Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi; kendi kendine doğal olarak işleyen bir yapı değil, aksine aynı kürede aynı sorunu tüm boyutları ile yaşayan ülkelerin sözleşmelerden doğan yükümlülüklerle uyum ve bu doğrultudaki uygulamaları ile yürüten bir mekanizmadır.

20. yüzyılın başlarından itibaren sistem içerisinde yürütülen tüm çalışmaların, dolayısıyla uluslararası sözleşmelerin temel amacı uyuşturucu maddelerin üretim, kullanım ve dağıtımının tıbbi ve bilimsel amaçlarla sınırlandırılmasıdır (International Drug Policy Consortium [IDPC], 2020).

Dünyanın küresel olarak yaşadığı terörizm, yasadışı göç, insan ticareti ve yolsuzluk gibi sorunlarda uyuşturucu ile mücadele alanında gösterdiği uzlaşmaya henüz varamadığı dikkate alındığında Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi'nin ulaştığı nokta önemli bir gelişimin göstergesidir.

İçinde bulunduğumuz küresel koşullar çerçevesinde yerinde durmaksızın çeşitlenen ve büyüyen uyuşturucu sorunu ile etkin mücadelenin yapılması mevcut kazanımların korunması, hatta kazanımlara dayalı yeni uluslararası hukuk düzenlemelerinin yapılmasıyla mümkün olabilecektir.

Özellikle son yirmi yılda uluslararası hukuka aykırı olarak Kuzey Amerika'da kenevir konusunda yaşanan dramatik gelişmeler ve kimi Avrupa Ülkelerindeki uygulamalar Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi için hem geçmiş kazanımların risk edilmesi hem de her geçen gün daha da karmaşıklaşan uyuşturucu probleminin çözümüne dönük gelecek adımların kaygan bir zeminde atılması anlamına gelmektedir.

Bu çalışma ile dünya uyuşturucu sorunu içerisinde kilit öneme sahip kenevir ve son dönemde kenevirin keyfi (recreational) kullanımının ortaya çıkardığı olumsuz tablo üzerinde durulacaktır.

Çalışma çerçevesinde kenevir tüm yönleri ile ele alınarak, uluslararası sözleşmelere aykırı olarak hayata geçirilen kimi *quasi legal* (sözde yasal) uygulamaların oluşturduğu risklerin anlaşılması ve uluslararası hukukun önemli bir kazanımı olan Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi'ne yönelttiği tehdidin ortaya konması amaçlanmaktadır.

2. KENEVİRİN TANIMI VE TÜREVLERİ

Günümüzde bilim çevrelerinden sanat dünyasına, sivil toplum kuruluşlarından uluslararası organizasyonlara kadar oldukça geniş bir çevrede tartışılmakta olan kenevirin dünyada narkotik bir madde olarak oldukça uzun bir geçmişi bulunmaktadır.

Çeşitli kaynaklara göre; M.Ö. 2800 yıllarında Çin'de kenevir tarımının yapıldığı, lifinden yararlanıldığı, Orta Doğu, Mısır ve Mezopotamya'da kenevir bitkisinin ilaç olarak kullanıldığı, Uzak Doğu, Çin, Hindistan ve Tayland'da kenevirin kutsal sayıldığı bilinmektedir (Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı [NDB], 2020a: 5).

Uzun tarihi geçmişi ile birlikte günümüzde dünya üzerinde en yaygın kullanılan yasadışı narkotik maddenin de kenevir olduğu görülmektedir. 2020 BM Dünya Uyuşturucu Raporu'na göre; 2018 yılında global düzeyde 192 milyon kullanıcı ile kenevir en çok kullanılan uyuşturucu maddedir (United Nations Office on Drugs and Crime, [UNODC], 2020a: 17). Yine Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (EMCDDA: European Monitoring Centre for Drugs and Drug addiction) 2020 Avrupa Uyuşturucu Raporu'na göre; 2018 yılında Avrupa Birliği'nde (AB) 25.2 milyon kullanıcı ile kenevir en yaygın kullanılan narkotik maddedir (EMCDDA, 2020: 10).

Şekil 1: Kenevir bitkisinin bir görüntüsü.

(<https://www.cnnturk.com/turkiye/cicek-zannedip-hint-keneviri-yetistirmisler>)

Dünya Sağlık Örgütü (WHO: World Health Organization) tanımına göre kenevir; Cannabis Sativa adlı bitkinin çeşitli psikoaktif özlerini, bileşenlerini simgelemek için kullanılan jenerik (kimyasal) bir terimdir (WHO, 2020).

Dolayısıyla kenevir ve türevleri söylemi sadece kenevir bitkisi ile sınırlı bir kullanımın ötesinde;

1. Türk toplumu arasındaki genel söylemi ile hangi formda olursa olsun reçine, toz, plaka, gonca ve sıvı (likit) haldeki esrar ile genellikle ülkemize Avrupa'dan gelen, farklı tür kenevir tohumlarının (Cannabis Sativa ve Cannabis Indica) melezlenmesi ile elde edilen, yüksek THC (Tetrahydrocannabinol) oranları içeren, Hibrid Esrar (Hybrid Cannabis), Sinsemilla, Nederwiet (Hollanda Esrarı) gibi isimlerle de anılan Skunk'ı (NDB, 2020a: 7),

Batı toplumları arasındaki genel söylemleri ile Marihuana (kenevirin çiçekli tepe bölgelerinden elde edilerek üretilen formu) ve Haşhiş'i (kenevirin sıkıştırılmış reçine olarak üretilen formu) (WHO, 2020),

2. Kenevir yağlarını, kenevir waxları (balmumu) ve demleme, kurabiye, çikolata vb.yenilebilir türlerini (INCB, 2018: 1) içermektedir.

Kannabinoidler sadece kenevir bitkisinde bulunan maddelerdir. Doğal halde 144 çeşit kannabinoid bulunmaktadır. Bunlar içerisinde THC ve CBD (Cannabidiol) üzerinde en çok çalışılan kannabinoidlerdir. THC, özellikle keyfi amaçlı kullanıcılar tarafından aranan, öfori gibi psikoaktif etkiler, gevşeme, abartılmış duygu durumu gibi değişiklikler yol açan kannabinoid türüdür (EMCDDA ve European Union's Law Enforcement Agency [EUROPOL], 2019: 86). Psikolojik ve fiziksel bağımlılık yapma gücü yüksektir. CBD'nin ise psikoaktif etkileri THC'ye göre daha azdır, ancak THC ve CBD'nin benzer kimyasal yapıları göz önüne alındığında CBD'nin THC'ye dönüştürülmesi mümkündür (Mechoulam ve Hanus: 2002, 36).

3. KENEVİR VE TÜREVLERİNİN BAĞIMLILIK YAPICI YANI

WHO'ya göre (WHO, 2020) sağlık üzerinde kenevirin;

Kısa dönem kullanımı aşağıda ifade edilen yan etkilerin görülmesine neden olmaktadır;

1. Bilinç, bilişsellik, algı, kontrolsüz duygu boşalması, davranış ve psikofizyolojik fonksiyonların bozulması ile ortaya çıkan intoksikasyon.
2. Panik atak, halüsinasyonlar ve kusma.
3. Motorlu taşıt kullanımında bozukluk.
4. Genç kullanıcılar için koroner vakaların tetiklenme olasılığı.
5. Gebelik dönemi kenevir kullanımının fötüs üzerindeki yan etkileri.

Uzun dönem kullanım ise şu psikososyal etkilere yol açmaktadır (WHO, 2020);

1. Bağımlılık.
2. Ergenlerde erişkinlere göre daha şiddetli ve kalıcı olumsuz sonuçlar.
3. Genç erişkinlerde psikotik belirtiler ve şizofreni.
4. Okulu erken bırakma riski, bilişsel bozukluklar, diğer uyuşturucuların yasadışı kullanımı, depresif belirtilerin ortaya çıkması, intihar düşüncesi ve davranışı risklerinde artış.

Düzenli kenevir kullanımının diğer uzun vadeli fizyolojik riskleri arasında ise (WHO: 2020);

1. Kronik - akut bronşit ve bronşlarda tahribat,
2. Genç kenevir kullanıcılarında miyokard enfarktüs ve inme,
3. Tütünle kullanıldığında kanser ve diğer solunum yolu hastalıkları riskinde artış,
4. Testis kanseri gösterilebilir.

Her ne kadar bağımlılık yapma gücünü (Potency) hafife alan kimi söylemler var olsa da; kenevir içerisinde yer alan THC sebebiyle fiziksel ve psikolojik bağımlılık yapma gücü oldukça yüksek bir narkotik maddedir. Yine bu madde, özellikle gençler arasında diğer narkotik maddelere geçme sürecinde önemli bir basamak taşıdır.

Kenevirin bağımlılık yapma gücü ve diğer uyuşturucu maddelere geçişteki rolünün net olarak ortaya konulması bağlamında NDB TUBİM bünyesinde 2018 yılında düzenlenen Türkiye’de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması sonuçları ile 2018 yılında hayata geçirilen ve uyuşturucu bağımlılığına ilişkin risk faktörlerinin anlık takibine imkan veren NARKOLOG Projesi bulguları anlamlıdır.

3.1 Türkiye’de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması

Aralık 2017- Mart 2018 döneminde Türkiye’de 26 İl ve 15-64 yaş grubunda 42.754 kişi ile yüz yüze gerçekleştirilen Türkiye’de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması sonucuna göre; hayatında en az bir kez madde kullananların oranı %3.1’dir. Bu oran ülkemizdeki madde bağımlılarının sayısı olarak anlaşılmamalıdır. Dünya genelinde madde kullanım yaygınlığı araştırmaları hayatının herhangi bir döneminde herhangi bir narkotik maddeyi en az bir kez kullananlar arasında yapılmakta, o toplumdaki bağımlı sayılarını yansıtmamaktadır. Araştırma çerçevesinde en çok kullanılan maddenin kenevir olduğu tespit edilmiştir. Hayatında en az bir kez kenevir kullananların oranı %2.7’dir. Başka bir anlatımla madde kullanım yaygınlığı oranı içerisinde kenevir kullanımı %87.1’dir (NDB, 2018: 5).

Araştırma’nın kenevir kullanım sonuçlarına göre (NDB, 2020a: 26-27-28):

1. Kenevir kullananların %95,5’i erkek, %4,5’i ise kadındır.
2. Uyuşturucu kullanımı ve bağımlılığı açısından son derece önemli bir dönem olan 15-24 yaş grubunda kenevir kullanım yaygınlığı %34.4’tür.
3. Keneviri ilk kullanım yaş ortalaması 19.8, ortanca değeri ise 19’dur.
4. Hayatında en az bir kere kenevir kullananların %20.6’sı ilköğretim mezunu, %18.6’sı orta okul mezunu, %29.3’ü ise lise mezunudur. En yoğun kullanım lise mezunu olan gruptadır. Kenevir kullanıcılarından halen lise öğrencisi olanların oranı %4.3 iken, halen üniversite öğrencisi olanlar %9.2’dir.

Verilerin incelenmesinden de görüleceği üzere madde kullanım yaygınlığı içerisindeki payı, genç nüfustaki kullanım oranı ile kenevir; tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de en çok kullanılan uyuşturucu maddedir.

Araştırmanın kenevir kullananların algı düzeyleri konusundaki sonuçları ise bu uyuşturucu maddenin ne kadar güçlü bir bağımlılık yapma gücüne sahip olduğuna ilişkin fikir vermektedir.

Araştırma bulgularına göre (NDB, 2020a: 28);

1. Kenevir kullananların %14.2’si kullanımın her zaman kontrolleri dışına çıktığını düşünürken, yine %16.1’si bir doz bile atlama olasılığının kendilerinde her zaman endişe yarattığını belirtmekte, %18.5’i

esrar kullanımını ile ilgili her zaman endişe yaşamakta ve %44.7'si her zaman keneviri bırakmayı istemektedir.

2. Kenevir kullananların %88.7'si, kullandığı zaman günde 1-4 saat arasında sarhoş olduklarını belirtmiştir.
3. Kenevir kullananların %4.4'ü her gün esrar kullanmayı durduramadığını farketmediğini, %5'i her gün kendisinden normal koşullarda beklenenleri yerine getirmediğini, %2.1'i her gün güne başlayabilmek için tekrar esrar kullandığını, %15.6'sı her gün pişmanlık yaşadığını, %40'ı konsantrasyon sorunu yaşadığını belirtmiştir.
4. Kenevir kullananların %14.6'sının, kullanım sonunda, kendisi ya da bir başkasının yaralanmasına neden olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kenevir kullananların %38.1'ine akraba, arkadaş, ya da hekimler tarafından kullanımını azaltmaları ya da bırakmaları konusunda öneride bulunulmuştur.

3.2 NARKOLOG Projesi Bulguları

Bir diğer önemli çalışma olan NARKOLOG Projesi; kenevir ve türevlerinin bağımlılık potansiyeli, diğer bağımlılık yapıcı maddelere geçişteki önemi, suçun oluşumu ve sürdürülmesi adına ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır.

Narkolog Projesi Haziran 2018'de hayata geçirilmiştir. 81 il Narkotik Suçlarla Mücadele Şube Müdürlükleri tarafından haklarında uyuşturucu suçlarından işlem yapılan kişilere, gönüllülük esasına göre anket uygulanmaktadır. 2018 yılında 6.143, 2019 yılında ise 21.268 kişiye anket uygulanmıştır (NDB, 2020b: 27).

2019 yılında anket uygulanan 21.268 kişinin 15.328'i (%75.7) "Hayatının herhangi döneminde en az bir kez uyuşturucu madde denediğini" ifade etmiştir. 15.328 kişinin 12.696'sı (% 82.8), madde kullanmaya ilk olarak kenevir ile başladığını söylemiştir.

Uyuşturucu madde kullanımına kenevir ile başlayan 12.696 kişinin, ilk madde denediği zamandan o ana kadar madde kullanım öyküsüne bakıldığında (NDB, 2020b: 39);

1. 3124'ünün (%24,6) kenevir dışında bir madde kullanmadığı,
2. 9572'sinin (%75,4) ise başka maddeler de kullandığı kaydedilmiştir.

Bir başka deyimle kullanıma kenevir ile başlayan her dört kişiden üçünün kenevir ile birlikte farklı narkotik maddeler de kullandığı gözlemlenmiştir.

NARKOLOG verilerinden; genel olarak uyuşturucu kullanımına kenevir ile başladığı, kenevirin bir basamak olarak kullanılıp diğer uyuşturuculara geçişte önemli bir rol aldığı söylenebilir.

4. KENEVİR VE TÜREVLERİNİN SUÇ ÖRGÜTLERİ İÇİN ÖNEMİ

Kenevir dünyanın hemen hemen her bölgesinde üretilmekle birlikte yasadışı ekimi ve kaçakçılığı da en çok yapılan uyuşturucu maddedir (TUBİM, 2020: 41).

Kubar esrar, toz esrar ve likit esrar yasadışı uyuşturucu pazarlarında en fazla bulunan kenevir ürünleridir. Kubar esrar hemen hemen dünyada tüm ülkelerde üretilmektedir. Ancak toz esrar üretiminde Kuzey Afrika, özellikle Fas ön plana çıkmaktadır. Son dönemde bu yönde belirgin bir trend Libya'da da görülmektedir (NDB, 2020a: 8).

2018 yılında gerçekleşen 4.303 ton kubar ve 1.307 ton toz esrar yakalaması ile kenevir, küresel boyutta en fazla miktarlarda yakalanan uyuşturucu madde olmaya devam etmiştir. Kenevir ürünleri bağlamında, 2018 yılında da kubar esrar en fazla yakalanan (%76) türüdür. En fazla kubar esrar yakalamaları Kıta Amerika'sında olmakla birlikte (%61), 2018'de küresel miktarın %43'ü Güney Amerika'da, %17'si ise Kuzey Amerika'da ele geçirilmiştir. Küresel boyutta ele geçirilen toz esrarın %51'i Güney ve Orta Avrupa'da, %36'sı Asya Kıtası'nda ve %8'i Kuzey Afrika'da gerçekleşmiştir (UNODC, 2020b: 67-72).

2018 yılında tüm Avrupa'da yapılan uyuşturucu yakalamalarının %71'ini kenevir oluşturmaktadır (EMCDDA, 2020: 12). 2009-2017 döneminde her yıl, Türkiye'de ele geçirilen kubar esrar miktarı herhangi bir AB ülkesinde ele geçirilen miktardan daha fazladır (EMCDDA, 2020: 12).

Günümüzde yasadışı uyuşturucu ticareti üretim, pazarlama, dağıtım ve satış aşamalarını kapsayan, dünyanın çok çeşitli bölgelerindeki organize suç ve terör örgütlerinin işbirliği içerisinde yürütülen global bir sorundur. Suç örgütleri için uyuşturucu ticaretini vaz geçilmez yapan ana motivasyon bu piyasadaki mevcut karaparanın büyüklüğüdür. Çıkar amaçlı suç örgütleri bu alandaki gelirlerini artırarak daha güçlü yapılar

oluşturmayı, terör örgütleri ise faaliyetleri için gerekli finansmanı bu piyasadan elde edecekleri büyük dilimlerle sağlamayı hedeflemektedirler. Küresel düzeyde farklı bölgelerde gizlilik içerisinde yürütülen uyuşturucu kaçakçılığının finansal hacmi konusunda tahminler yapılması oldukça zor bir konudur.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) merkezli siyasi bir düşünce kuruluşu olan Global Finansal Bütünlük (GFI: Global Financial Integrity) tarafından 2017 yılında yayınlanan Uluslararası Suç ve Gelişen Dünya Raporu (Transnational Crime and the Developing World) bu alandaki en güncel kaynaklardan biri olarak göze çarpmaktadır.

GFI Raporu'na göre 2014 yılında kenevir, kokain, opiyatlar ve amfetamin tipi başlıca uyuşturucuların küresel perakende piyasasının 426 ile 652 milyar ABD Doları olduğu tahmin edilmektedir. Rapora göre (GFI, 2017: 3) bu piyasada;

1. Kenevir 183 ile 287 milyar ABD doları,
2. Kokain 94 ile 143 milyar ABD doları,
3. Opiyatlar 75 ile 132 milyar ABD doları,
4. ATS'ler ise 74 ile 90 milyar ABD doları değerleri arasında bir dilime sahiptir.

Bu alanda EMCDDA ve EUROPOL işbirliğinde yapılan bölgesel bir değerlendirme de 2019 Avrupa Uyuşturucu Pazarları Raporu'nda (EU Drug Markets Report) yer almaktadır. 2017 yılı verilerine dayalı olarak yapılan tahminlerde Avrupa perakende uyuşturucu piyasasının minimum değeri 30 milyar Avro'dur (EMCDDA ve EUROPOL, 2019: 28).

Rapora göre (EMCDDA ve EUROPOL, 2019: 29) bu piyasanın yaklaşık;

1. 11.6 Milyar Avro ile %39'unu kenevir,
2. 9.1 Milyar Avro ile %31'inini kokain,
3. 7.4 Milyar Avro ile %25'inini eroin,
4. 1.5 Milyar Avro ile %5'ini ATS'ler oluşturmaktadır.

Uluslararası kuruluşlarca hem küresel hem de Avrupa tahminleri incelendiğinde kenevirin piyasadaki payı ve değerinin ilk sırada olduğu görülmektedir. Bu durum suç örgütlerinin de motivasyonunu artırmakta, genelde uyuşturucu özelde kenevir kaçakçılığı her geçen gün bu gruplarca daha cazip bir hal almaktadır.

EUROPOL tarafından yayınlanan AB Ağır ve Organize Suç Tehdit Analizi (SOCTA: EU Serious and Organised Crime Threat Assessment) Raporu'na göre 2017 yılında Avrupa'da uluslararası bağlantılara sahip 5000 organize suç grubu bulunmaktadır. 2013 yılında yapılan tespitler çerçevesinde bu sayının 3600 olduğuna da vurgu yapılmaktadır (EUROPOL, 2017: 14). Bu grupların üçte biri doğrudan, Avrupa suç piyasasında en karlı dilimi oluşturan uyuşturucu ticareti ile ilgilenmektedir (EMCDDA ve EUROPOL, 2019: 13).

Uyuşturucu piyasası terör örgütlerinin de ilgi odağıdır. Terör örgütleri hem organize suç grupları hem de diğer terör örgütleri ile işbirliği yapabilmekte, stratejik ortaklıklar kurabilmektedir. Silah temini, uyuşturucunun sevkiyatı ve dağıtımı yoluyla terörist faaliyetlerin finansmanı, mali piyasalara sızma gibi birçok alanda kurulan ortaklıklarla hareket edebilmektedirler (TUBİM, 2020: 141). Günümüzde terörizm ve yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı arasındaki bağ kaygı verici bir noktadır (EMCDDA ve EUROPOL, 2019: 32).

İster organize suç grubu ister terör örgütü olsun, dünyanın hemen hemen her bölgesinde üretilebilme olanağı ve uyuşturucu piyasasındaki yeri ile kenevir, yasadışı faaliyetlerine finansal destek sağlayan her tür illegal oluşum için vaz geçilmez bir narkotik maddedir (NDB, 2020a: 10).

Uyuşturucu kaçakçılığı terör örgütleri ilişkisinin en somut örneklerinden biri PKK/KCK/PYD'dir. Uyuşturucu madde imal ve ticareti ile profesyonel düzeyde uğraşan PKK/KCK/PYD terör örgütü, bu süreçte yer alan aşağıdaki tüm aşamalarda (TUBİM, 2019: 106) rol almaktadır;

1. Uyuşturucu ekimi.
2. Uyuşturucunun imalatı ve nakliyesi.
3. Uyuşturucunun dağıtımı ve sokak satışları.
4. Uyuşturucu üreticisi ve kaçakçılarından komisyon alma.

Bu safhaları bizzat kendi örgüt elemanları tarafından yöneten terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığındaki rolü sadece ulusal raporlarda değil aynı zamanda uluslararası saygın dokümanlarda da işlenmektedir.

Güncel dokümanlar çerçevesinde INCB Raporu'nda (INCB, 2018: 86);

“Irak’ın yasa dışı uyuşturucu ekimi (haşhaş ve kenevir) ve eroin imalatı dahil olmak üzere uyuşturucu imalatı kapsamında giderek önem kazandığına dair işaretler mevcuttur. Tramadol istismarı ve kaçakçılığı Orta Doğu’da birçok ülke tarafından gözlemlenmeye devam etmiş ve bölgede bulunan terör örgütlerinin de tramadol kaçakçılığına dahil olduğuna dair bazı göstergeler mevcuttur.”

ifadesi kullanılarak, üstü kapalı da olsa, Irak’ta faaliyet gösteren terör örgütlerine, dolayısıyla PKK/KCK/PYD’ye gönderme yapılmıştır.

2018 EUROPOL AB Terörizm Durumu ve Trendleri Raporu (TESAT: European Union Terrorism Situation and Trend Report) Raporu’nda (EUROPOL, 2018: 47);

“Türkiye’den edinilen veriler çerçevesinde; PKK/KCK/PYD’nin içlerinde uyuşturucu kaçakçılığı, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, petrol ve sigara kaçakçılığı, haraç, adam kaçırma ve karapara aklamının yer aldığı birçok suç türünden gelir sağlamaktadır.”

metni ile terör örgütünün uyuşturucu ile birlikte diğer suç türleri ile ilişkisine de dikkat çekilmektedir.

2019 Avrupa Uyuşturucu Pazarları Raporu’nda (EMCDDA ve EUROPOL, 2019: 36) PKK; Ortadoğu’da ağırlıklı Türkiye’nin Güneydoğusu, Kuzey Suriye ve Kuzey Irak’ta faaliyet gösteren paramilitarist bir grup olarak gösterilmiş ve PKK’nın Avrupa’daki organize suç ve birkaç uyuşturucu ticareti faaliyetinin raporlandığına vurgu yapılmıştır.

2016 yılında yayınlanan bir önceki Avrupa Uyuşturucu Pazarları Raporu’nda PKK/KCK/PYD konusunda herhangi bir tespite yer verilmemiştir. Yine kimi uluslararası raporlarda PKK ile ilgili kurulan cümlelerin başında hep “Türk soruşturma birimlerinin verdiği bilgiye göre” ibaresi eklenirken 2019 Avrupa Uyuşturucu Pazarları Raporu’nda ilk defa böyle bir vurgu yerine EUROPOL ve uluslararası kaynakların referans olarak gösterilmesi anlamlıdır (TUBİM, 2020: 148).

Tablo 1: 1980-2020 Yılları Arası PKK/KCK/PYD Terör Örgütünün Uyuşturucu Kaçakçılığı Bağlantılı Olaylarına Ait Yakalamalar (TUBİM, 2020: 148)

Olay/Operasyon Sayısı	461
Şüpheli Sayısı	1.493
Esrar/ Kg	95.730
Eroin/ Kg	5.450
Afyon/ Kg	71,2
Bazmorfin/ Kg	4.315
Kokain/ Kg	9,4
Ecstasy/ Adet	137.477
Asetik Anhidrit/ Lt	28.348
Kenevir Bitkisi/ Kök	121.524.618

Tablo 1’in incelenmesinden de görüleceği üzere 1980-2020 döneminde terör örgütünün uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinin kurutulmasına yönelik güvenlik güçlerimizce gerçekleştirilen 461 operasyonda 1493 örgüt üyesi yakalanmıştır. Söz konusu operasyonlarda ele geçirilen uyuşturucular içerisinde esrar ve kök kenevir yakalamaları oldukça dikkat çekici noktadadır. Dünyanın diğer organize suç ve terör örgütlerinin kenevire olan ilgisi PKK/KCK/PYD için de geçerlidir.

2018 yılı tahminlerine göre terör örgütü birçok farklı suç türünden gelir elde etmekte ve yalnızca uyuşturucu kaçakçılığından yılda 1,5 Milyar Dolar gelir sağlamaktadır. Bu gelir örgüt elemanlarının barınma ve silahlandırılmaları için kullanılmaktadır (TUBİM, 2018: 51).

5. KENEVİR VE TÜREVLERİNİN ULUSLARARASI HUKUKTAKİ YERİ

Kenevir; 1925 Cenevre Sözleşmesi ile uluslararası kamuoyunun dikkatini çeken bir narkotik madde olmuştur. 1925 Sözleşmesi’nin 11 inci maddesinde kenevirden “Hint Keneviri” olarak söz edilmiş ve taraf ülkelerden bu maddenin uluslararası yasa dışı ticaretine yönelik etkin tedbirleri alması istenmiştir (International Opium Convention, 1925).

Sözleşmeye bakıldığında, kenevirin kontrolünün afyon, morfin, eroin ve kokaine göre daha az kapsamlı olduğu görülür. 1925 Sözleşmesi keneviri ilk kez Küresel Uyuşturucu Kontrol Sistemi'ne dahil etmesine rağmen kontrolü sınırlıdır. Sözleşme sadece kenevirin uluslararası ticareti ile ilgilenmiştir. Kenevirin üretimine yasak koymamış, ulusal kaçakçılığın önlenmesini istememiş ya da taraf ülkelerden kenevir üretim miktarlarına ilişkin verileri talep etmemiştir (Ross, 1998: 38).

1925-1961 döneminde kenevir ve türevleri her geçen yıl dünya toplumu için daha da ciddi bir tehdit haline gelmiş ve bu dönemde imzalanan uluslararası anlaşmaların da önemli süjeleri arasında yer almıştır.

Kenevir bağımlılık yapıcı özelliği ve halk sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle, 1972 protokolü ile tadil edilen Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi'nin ekinde yer alan uyuşturucu maddelerdendir.

1961 Tek Sözleşmesi'nin 4 üncü madde (c) bendine göre kenevirin tıbbi ve bilimsel amaçlar dışında kullanılması yasaktır. Sözleşme çerçevesinde kannabinoidler, tıpta kullanımlarının yararları ve risklerinin tespiti amacıyla kontrollü klinik araştırmalarla değerlendirilebilir (Uyuşturucu Maddelere Dair Tek Sözleşmesi, 1961).

Yine belirtmek gerekir ki; psikoaktif özelliklere sahip ana kannabinoidler, özellikle THC ve isomerleri ile stereokimyasal türleri bağımlılık yapma potansiyelleri ve ortaya çıkardıkları kamusal/sosyal problemler nedeniyle 1971 Psikoaktif Maddeler Sözleşmesi Tablo 1'de de yer almaktadır (INCB, 2018: 2).

Uluslararası sözleşmelerde kenevir ve türevleri sadece tıbbi ve bilimsel amaçlarda kullanılmak üzere sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla kenevirin tıbbi olmayan kullanımı ile kast edilen uluslararası sözleşmelere aykırı, uyuşturucu bağımlılığına götüren, keyif/eğlence (non-medical ve/veya recreational) amaçlı kullanımdır.

Uluslararası sözleşmeler, taraf devletlerin hangi koşullar altında kenevir ve türevlerinin tıbbi amaçlarla kullanımına müsaade edebilecekleri yönünde şartları belirlemiştir. Örneğin; 1961 Sözleşmesinin 23 üncü ve 28 inci bendleri, taraf devletleri, tıbbi amaçlar için üretimi kontrol etmeye ve kannabinoid arzını düzenlemek üzere Ulusal Kenevir Ajansı kurmaya zorunlu tutmaktadır. Ulusal ajansın üreticilerin lisanslandırılması, ürünün satın alımı, stoklanması ve toptan satışlarında bir monopol oluşturması gerekmektedir. Yine bu ajans tarafından INCB'nin her yıl, tıbbi amaçlar için kullanılan uyuşturucu miktarları ve bu uyuşturucular ile tedavi edilen hasta sayıları konusunda bilgilendirilmesi zorunludur. Kannabinoidlerin tıbbi amaçlı kullanımına yönelik tüm programlar ilgili devletlerin tam otoritesi/kontrolü altında geliştirilmeli ve uygulanmalıdır (Uyuşturucu Maddelere Dair Tek Sözleşmesi, 1961).

1961 Sözleşmesinin 28 inci maddesinde kenevirin kontrolüne ilişkin hükümlere göre, kenevirin suistimali ve kaçakçılığının önlenmesi amacıyla tüm taraf devletler, kenevirin yasadışı ekiminin önlenmesinde gerekli tedbirleri almak ve yasadışı ekim alanlarını imha etmekle yükümlüdürler (Uyuşturucu Maddelere Dair Tek Sözleşmesi, 1961).

Bu maddeler çerçevesinde uluslararası sözleşmeler kenevir ve türevlerinin tıbbi amaçlı kullanımı dışına kaymasının önlenmesi için etkili yasal çalışmaların hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Kenevirin tıbbi amaçlı kullanımına izin verilen ülkelerde, hastaların bunu kullanmaya ihtiyacı olup olmadığı kanıtlarıyla ortaya konulmalı ve bu kanıtlar ışığında uzman hekimler tarafından reçetelendirme yapılmalıdır (NDB, 2020a: 12).

Kannabinoidler, diğer ilaçlarda olduğu gibi kontrollü klinik araştırmaların yapılması, kalite, etkililik ve güvenliliğin bilimsel kanıtlarla ortaya konulması sonrasında tıbbi kullanım için ruhsatlandırılabilirler. Yetkili sağlık otoritelerince (EMA; European Medicine Agency/ Avrupa İlaç Ajansı, FDA; US Food and Drug Administration/ Amerikan Gıda ve İlaç İdaresi vb.) ilaç olarak ruhsatlandırılmış tıbbi kannabinoidler, hekim tarafından reçete edilmeli ve eczanelerden temin edilmelidir. Devletin, kannabinoidlerin tıbbi amaçlar dışında kullanımının önlenmesi amacıyla reçete eden hekimleri, eczaneleri ve hastaları takip eden bir programı uygulamaya koyması gerekmektedir (NDB, 2020a: 12).

6. ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE KENEVİR UYGULAMASI

Uluslararası sözleşmelere taraf bir ülke olarak Türkiye, kenevir konusunda titiz bir uygulama yürütmektedir. 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanununun 3 üncü maddesine göre “Münhasıran esrar yapmak için kenevir ekilmesi ve her ne şekilde olursa olsun esrarın ihzar, ithal, ihraç ve satışı yasaktır”.

Kenevir ve türevlerinin üretimi, bulundurulması, kullanılması, ticareti ve kullanımının özendirilmesi suçtur. 2313 sayılı kanunun 23 üncü maddesine göre, esrar elde etmek amacıyla kenevir ekimi yapan kişi dört yıldan on iki yıla kadar hapis ve beşyüz günden onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Kenevirin suistimali söz konusu olduğu durumlarda 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 188, 190 veya 191 maddelerine göre işlem yapılabilir.

Ülkemizde kenevirin tıbbi amaçlı üretimi ve kullanımı yasaktır. Ancak endüstriyel ve tarım amaçlı üretim söz konusudur. Kenevir ekimi ve yetiştiriciliği izne tâbidir. 29 Eylül 2016 tarihli ve 29842 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Kenevir Yetiştiriciliği ve Kontrolü Hakkında Yönetmelik" çerçevesinde Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yetiştiricilik yapılmasına izin verilmektedir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019).

İlgili yönetmeliğin 5 inci maddesine göre; Amasya, Antalya, Bartın, Burdur, Çorum, İzmir, Karabük, Kastamonu, Kayseri, Kütahya, Malatya, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Uşak, Yozgat ve Zonguldak olmak üzere 19 il ve ilçelerinde izinli kenevir yetiştiriciliği yapılabilmektedir.

Lif, tohum, sap ve benzeri amaçlara yönelik kenevir yetiştiriciliği yapmak isteyen çiftçilerin, 1 Ocak-1 Nisan tarihleri arasında yetiştiricilik yapacakları yerin en büyük mülki idare amirliğine izin almak için başvurmaları gerekmektedir. Ayrıca izinli ekimde de hasat sonrasında esrar elde edilmesini önlemek için kenevir bitkisinin yan dal, yaprak ve çiçek gibi artıkları derhal imha ettirilmektedir. Kenevir yetiştiriciliği için izin verilen yerler, il veya ilçe müdürlüklerindeki teknik personel tarafından ekimden hasada kadar devamlı kontrol altında tutulmakta ve bu yerlerde amaca yönelik yetiştiricilik yapılıp yapılmadığı izlenmektedir (TUBİM, 2020: 23).

7. Kenevir'in Tıbbi Kullanımı ve Yetersiz Yapılandırılmış Programlar

Uluslararası sözleşmelerde de altı çizildiği üzere, belirlenen koşullar içerisinde, kenevirin tıbbi ve bilimsel amaçlarla kullanımı mümkündür.

Yapısında yer alan 144 kannabinoid çeşidiyle kenevir bu tür araştırmalara konu olmakta, hatta kannabinoid içeren ilaçlar bazı ülkelerde Multiple Skleroz (MS)'de ortaya çıkan nöropatik ağrı ve spastisite, dirençli çocukluk epilepsisi (Sara), kanser hastalarına uygulanan kemoterapi nedeniyle ortaya çıkan mide bulantısı ve kusma, AIDS hastalarında kilo kaybıyla ilişkili anoreksi gibi tıbbi durumlarda kullanılmaktadır (Kogan ve Mechoulam, 2007).

Ancak, kullanıldıkları bu hastalıkların hiçbirinde kannabinoidler başvuru alan ilk seçenek değildir (INCB, 2018: 12). Bir diğer ifadeyle bu hastalıkların tedavisinde %100 sonuç veren, hastalıkla karşılaşıldığında ilk aşamada kullanılabilecek güçte bir yanları yoktur.

Kuzey Amerika ve Avrupa'da kannabinoidlerin tıbbi kullanımına izin verildiği görülmektedir.

Örneğin; Amerikan Gıda ve İlaç İdaresi birkaç kannabinoidi tıbbi kullanım için onaylamıştır. Bu kurum 1985 yılında bir sentetik THC olan Dronabinol'ü (Marinol) kemoterapiye giren kanser hastalarındaki kusmanın önlenmesinde kullanılmak üzere onaylamıştır. THC ile benzer etkilere sahip bir sentetik kannabinoid olan Nabilone (Cesamet) AIDS ilişkili zayıflama problemi olan hastaların iştah artırımında kapsül formunda kullanılmak üzere 1992 yılında onaylanmıştır. Yine Haziran 2018 yılında bu kurumca Lennox-Gastaut ve Dravet belirtileri gösteren 2 yaş ve üzeri hastaların tedavisinde kullanılmak için CBD ürünü (Epidiolex) onaylanmıştır (INCB, 2018: 6).

Benzer şekilde İngiltere, Almanya ve İsviçre'de Nabiximols (Sativex) MS hastalarındaki kas spazmlarının tedavisinde kullanılmak üzere ruhsatlandırılmıştır, ancak yaygın olarak kullanılmamaktadır (Multiple Sclerosis Trust, 2019).

ABD'nin bazı eyaletleri ve Kanada'da minimal tıbbi gözetim ile uygulanan kenevir programlarında, hastalara çeşitli sağlık sorunlarını çözmek için ticari işletmelerden kenevir satın almaya müsaade edilmektedir. Tıbbi kullanım konusundaki bu zayıf düzenleme, kenevirin tıbbi amaçlı kullanım alanının

dışına kaymasına neden olmakta, bazı çevrelere göre ise ABD'nin bazı eyaletlerinde tıbbi amaçlar dışında kenevirin kullanımının yasallaşmasını kolaylaştırmaktadır (Kilmer ve MacCoun, 2017: 181-202).

2020 yılı itibarıyla ABD'de Washington D.C. ve 33 eyalette kenevirin tıbbi kullanımına izin verilmektedir. Bu eyaletlerde tıbbi kullanıma izin veren programlar birbirinden farklılık göstermektedir. Bazı eyaletlerde "Tıbbi Kullanım" deyimini çok geniş tanımlanmakta, kenevir ticari işletmelerde tıbbi önerilerle kişilere satılmaktadır. Diğer bazı eyaletlerde ise kenevirin kullanımı tıbbi koşullarla sınırlandırılmakta ve ticari işletmelerin kenevir satmasına müsaade edilmemektedir (Pacula ve Smart, 2017: 397-419).

California'daki tıbbi amaçlı kenevir programlarındaki hastaların profili, bu eyaletteki düzenlemelerin ne kadar gevşek tanımlandığı konusunda fikir vermektedir. 2001-2007 yılları arasında San Francisco Körfez Bölgesindeki 4117 hastanın %88'i kenevir kullanmaya 19 yaş öncesi başlamış ve %90'ı günlük kullanıcıdır (O'Connell ve Bou-Matar, 2007). Yine diğer bir araştırma California'daki yetişkinlerin sadece %7'sinin tıbbi amaçlı kenevir kullanıcısı olduğunu göstermektedir (Ryan-Ibarra, Induni ve Ewing, 2015: 141-146). En fazla kullanım 18-24 yaş grubunda (%10) görülürken, en az kullanım 65 yaş üzerindeki bireylerde görülmektedir (%1,5). Bu göstergeler kenevirin tıbbi amaçlarla kullanımını savunan görüşlerle uyusmamaktadır (INCB, 2018: 9).

ABD'de uygulanan çoğu tıbbi amaçlı kenevir programı uluslararası uyuşturucu kontrol sözleşmeleri veya Birleşik Devletlerin kendi ulusal yasaları ile uyumlu değildir. Kenevirin iddia edilen amaçlar için tıbbi olarak kullandığını destekler bilimsel kanıtlara ya nadiren rastlanmaktadır ya da bu yönde kanıt bulunmamaktadır. Kenevirin tıbbi kullanımını kontrol eden çok az gözetim mekanizması mevcuttur (NDB, 2020a: 20).

2001 Nisan ayında Kanada kabul ettiği bir yasal düzenleme ile tıbbi amaçlarla hastaların kenevire ulaşmasına müsaade etmiştir. Bunlar; 12 aydan kısa bir süre hayat beklentisi-ölümcül rahatsızlığı olan, çoklu doku sertleşmesi, omurilik yaralanması (hasarı) ve hastalığı, kanser ağrıları, AIDS, eklem iltihabı veya epilepsi veya geleneksel yöntemlerle tedavisi mümkün olmayan diğer ağır tıbbi vakalar ile ilgili hastalardır (INCB, 2018: 9).

Bu düzenlemeler içerisinde herhangi bir hekime, genişletilmiş bir dizi endikasyonda kenevir kullanımının fayda getireceğine inandığı hastalara reçete yazma müsaadesi verilmesi (Fischer, Kuganesan ve Room, 2015: 15-19) ve tıbbi amaçlarla kenevir kullanımına izin verilen kişilerin, kendi ihtiyaçları olan keneviri kendileri yetiştirebilmesi veya kendi adlarına yetiştirmek üzere başka bir şahsı yetkilendirebilmeleri dikkat çekici noktalardır.

Konunun bu noktaya gelmesinde kenevirin, özellikle, terörik amaçlarla oldukça geniş bir tıbbi kullanım başlığı altında genişletmesi önünde açılan davalar ve ülkede birbirini takip eden mahkeme kararlarının uygulanması etkili olmuştur. Bu durum uluslararası sözleşmelerle çok önemli noktalarda uyumsuzluklar yaşanan bir tıbbi kenevir programının ortaya çıkmasına neden olmuştur (INCB, 2018: 10).

Kenevirin tıbbi amaçlar için kullanılmasına müsaade eden ülkeler genel olarak değerlendirildiğinde bir takım olumsuz, ortak özelliklere ulaşmak mümkündür.

Bu ülkelerde uluslararası sözleşmelerde belirtildiği üzere kontrollü klinik araştırmalardan elde edilen güvenilirlik ve etkililik kanıtlarının yeterli olmamasına rağmen oldukça geniş bir alanda kenevir ve türevlerinin tıbbi amaçlı kullanımına müsaade edildiği, standardize olmayan kenevir ürünlerinin tedarikine minimum tıbbi gözetim altında izin verildiği, yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmayan hekimlerce ücret karşılığı ürünlerin kullanımına yol verildiği ve hastalara kendi kenevirlerini yetiştirmeye veya yasadışı yollarla temin etmeye imkan tanındığı görülmektedir.

8. KENEVİR'İN KEYFİ (RECREATIONAL) KULLANIMININ YASALLAŞTIRILMASI

Uluslararası sözleşmeler çerçevesinde kenevir ve türevlerinin tıbbi ve bilimsel amaçlarla kullanımının sınırları net olarak çizilmiş kurallar çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir. Buraya kadar ifade edildiği üzere, kenevirde şu ana kadar belirlenen 144 kannabinoid içerisinde sadece birkaçı üzerinde ilaç üretimi için çalışmalar yapılmaktadır. Ancak, bu ilaçların hiçbiri tedavide ilk seçenek olarak kullanılmamakta, tedavisinde kullanılan hastalardaki etkinlikleri ise oldukça düşük düzeylerde gerçekleşmektedir.

Diğer bir anlatımla kenevir ve türevlerinin ruhsal ve fiziksel sağlık sorunlarından herhangi birinde tedavi amaçlı kullanılmasını destekleyecek somut bir kanıt bulunamazken zararlarını ortaya koyan sayısız veriye ulaşmak mümkündür.

Dolayısıyla yanlış uygulama örnekleriyle uluslararası standartlara göre yapılandırılmamış, yetersiz tıbbi ve bilimsel programlar toplum içerisinde kenevir algısında negatif etkiler oluşturmakta, tarihin çok eski dönemlerinden beri birçok toplumu olumsuz etkilemiş ve yasaklanmış bir uyuşturucunun adeta yararlı bir madde olduğu yönünde yanlış bir kanaatin oluşmasına zemin oluşturarak keyfi kullanımın yasallaşmasının yolunu açmaktadır.

Bu bölümde kenevir ve türevlerinin keyfi kullanımı yasalaştıran ABD'deki eyaletler, Uruguay ve Kanada örnekleri üzerinde durularak, Hollanda'daki uygulamalar hakkında bilgi verilecek, özellikle bu toplumlarda kaydedilen gelişmelere dikkat çekilerek sorunun boyutunun net olarak anlatılması çabasına girilecektir.

8.1. ABD

ABD'de kenevirin yasaklanması 1900'lü yıllara kadar uzanır. 1931 yılına gelindiğinde ABD'de 22 eyaletin keneviri yasakladığı görülür. Ancak bu uyuşturucu maddenin federal düzeyde tam anlamıyla yasaklanması Başkan Richard Nixon döneminde gerçekleşmiştir.

ABD toplumunda meydana getirdiği yıkıcı etkileri nedeniyle kenevir 22 Ekim 1970'de çıkarılan ve günümüzde de geçerliliğini koruyan Federal Kontrollü Maddeler Yasası (Controlled Substances Act) ile yasaklanmıştır.

Bu yasa; narkotik maddeleri suistimalleri, tıbbi değerleri ve bağımlılık yapıcı güçlerine göre başlıca beş tabloda sınıflandırmaktadır. Kenevir birinci tabloda yer almaktadır.

Birinci tablonun özelliği (U.S. Department of Justice, t.y.a);

- Bağımlılık yapıcı gücü yüksek,
- Mevcut durum içerisinde Birleşik Devletlerde tıbbi tedavide kullanılmayan,
- Tıbbi gözetim altında kullanılması için yeterli güvenliğe sahip olmayan narkotik maddeleri içermesidir.

Birinci tablonun dikkate değer bir diğer yanı da, lysergic acid diethylamide (LSD), ecstasy, methaqualone ve peyote mantarları gibi bağımlılık gücü tartışmasız uyuşturucu, uyarıcı ve halüsinojen narkotik maddelerle birlikte kenevirin de yan yana kategorize edilmesidir.

Yasaya göre; bu maddelerin üretimi, tüketimi, bulundurulması ve ticareti suçtur. Bu suçların ulusal ve uluslararası takibatı DEA'nın sorumluluk alanına bırakılmıştır (U.S. Department of Justice, t.y.b).

Ancak 1970'de ilgili kanunla yasaklanan ve hala da yasak olan kenevire ilişkin 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren kimi eyaletlerde tıbbi kenevir kullanımı adı altında başlayan ve keyfi kullanımın yasallaşması ile sonuçlanan gelişmeler yaşanmıştır.

İlk uygulama 1996 yılında Kaliforniya Eyaletinde tıbbi amaçlı kenevir kullanımının yasallaşması ile başlamıştır. Ulusal yasalara aykırı olarak gerçekleştirilen bu uygulamaya Federal Hükümet her ne kadar karşı çıksa ve uygulamanın yaygınlaşmasına mani olan tepkiler verse de (Tıbbi kenevir ürünleri satışı yapan kurumların kapatılması, işletmecilerine adli işlemler yapılması vb.) başarılı olamamıştır. Federal hükümetin bu yöndeki uygulamaları uyuşturucu ile mücadele için kullanılan kaynakların da zorlanmasına neden olmuştur (Kreit, 2016: 126)

2012 yılına gelindiğinde Colorado ve Washington'da kenevirin tıbbi amaçların ötesinde keyfi amaçlarla kullanımının yasallaşması Federal Hükümet tarafından yürütülen savaşın kaybedildiği gibi bir izlenimin doğmasına neden olmuştur.

Ayrıca, 29 Ağustos 2013 yılında Amerikan Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan genelge ile (U.S. Department of Justice, 2013) federal kanun uygulayıcı birimlere sınırlı kaynakların etkin kullanımı amacıyla, eyaletlerde kenevire yönelik yapılan yasal düzenlemelere uyan şahıslara ilişkin Federal Kontrollü Maddeler Yasası dikkate alınmaksızın, bir diğer anlamda eyaletlerce yapılan düzenlemeler federal düzeydeki yasaların üzerinde tutularak, işlem yapılmaması yönünde bildirim yapılması bu izlenimi kuvvetlendirmiştir.

2020 yılı itibariyle Birleşik Devletlerde 11 eyalet ve Washington D.C.'de kenevirin keyfi kullanımı serbesttir.

ABD'nin bazı eyaletlerindeki tıbbi kenevir programları, kenevirin yasallaştırılmasını savunan gruplar tarafından kenevirin keyfi kullanımının da yasallaştırılmasını teşvik etmek için kullanılmıştır. Bu yönde gösterilen yasal müsamaha, söz konusu eyaletlerde quasi-legal (Güya/Sanki Yasal) bir yasadışı kenevir

pazarının gelişimine neden olmuştur. Yetersiz düzenlenmiş, tedavide düşük etkili veya etkisiz tıbbi kenevir programlarının yayılımı, tıbbi amaçlı olmayan kenevirin yasallaştırılması yönünde artan bir kamu desteğini de beraberinde getirmiştir (Kilmer ve MacCoun, 2017).

Birleşik Devletlerde tütün endüstrisi, kenevirin yasallaştırılması süreci ile yakından ilgilidir. Kenevirin tıbbi amaç dışında kullanımının yasallaşmasını sağlamak için kamu desteğinin artırılması yönündeki kampanyaların finansal desteğinde sigara firmaları yer almaktadır (Huestis, 2018).

Kenevir kullanımına ilişkin risk algısındaki düşüş ve kenevir endüstrisinin bu yönde yapmış olduğu sosyal pazarlama, gençler arasında kenevir kullanımının önlenmesine dönük çabalar önündeki başlıca tehditlerdir. Kenevirin sağlığa faydaları konusunda doğrulanmamış iddialar, beraberinde ABD’de gençler arasında kenevir kullanımına ilişkin risk olmadığı algısına neden olmaktadır (Carliner, Brown ve Hasin, 2017: 13-23).

Tıbbi amaçlar dışında kenevirin yasallaştırılmasını savunanlar, bu tür yasallaştırmaların yetişkin olmayan bireylerin kenevire ulaşımını engelleyeceğini iddia etmektedir. Washington eyaletinde edinilen tecrübe bu iddiaya ilişkin ciddi şüpheler uyandırmaktadır. Otoriteler önemli sayıda lisanslı kenevir satış yerlerinin yetişkin olmayan bireylere kenevir sattığını raporlamışlardır ki bu da düşük para cezalarını gerektiren bir suçtur (INCB, 2018: 11).

Tıbbi olmayan kenevirin yasallaştırıldığı eyaletlerdeki yetişkinlerin kenevir kullanması, beyinleri bu uyuşturucuya karşı özellikle savunmasız bir dönemde olan ergenleri kenevir kullanımına özendirilmektedir (INCB, 2018: 11).

Gelecek on yıllarda bu yöndeki yasallaştırmalar büyük olasılıkla ergen ve yetişkinler arasındaki yeni kullanıcı sayılarında artışa neden olacaktır. Kaldı ki alkol ve tütünden elde edilen tecrübeler yasallaştırmanın, yetişkinlerin kenevir kullanımına yönelik sosyal reddetme ve risk algısını azaltacağını, kenevirin satın alım ve kullanım için gerekli minimum yasal yaşa sahip kişiler arasına kayacağını göstermektedir (Pacula ve Kilmer, 2013).

2016 ile kıyaslandığında, 2017 yılında ABD’de lise öğrencileri arasında yıllık kenevir kullanım yaygınlığı oranlarında önemli artışlar söz konusudur.

ABD NIDA (National Institute on Drug Abuse: Uyuşturucu Baağımlılığı Ulusal Enstitüsü) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre (National Institute on Drug Abuse, 2018) bu artışlar;

8. Sınıf öğrencileri arasında 2016 yılında % 9,4 iken 2017 yılında % 10.1,
10. Sınıf öğrencileri arasında 2016 yılında % 23,9 iken 2017 yılında % 25.5,
12. Sınıf öğrencileri arasında 2016 yılında % 35,6 iken 2017 yılında % 37.1 olarak kaydedilmiştir.

UNODC Dünya Uyuşturucu Raporu’na göre (2020a: 13); yasallaşma ile birlikte Kuzey Amerika’da kenevir kullanımının günlük ve haftalık kullanımı özellikle yetişkinler arasında artmakta ve ulusal kullanım oranlarının üzerine çıkmaktadır. Bu yöndeki artış eğilimi 2012 yılından beri kaydedilmekte ve özellikle kenevirin tıbbi olmayan kullanımı için daha belirgin bir görüntü oluşturmaktadır.

2018 yılında dünyada 15-16 yaş grubu öğrenciler arasında kenevir kullanım yaygınlığı %4.7’dir. Bu oran global olarak 15-64 yaş grubunda %3.9’dur. Amerika ve Avrupa’daki değerler ise son derece kaygı vericidir. 15-16 yaş grubu öğrenciler için Amerika’daki %12.1, Avrupa’daki %11.7 oranları dünya ortalamasının neredeyse üç katı değerlere karşılık gelmektedir (UNODC, 2020c: 14).

ABD’de kenevir ürünlerinin çeşitlendiği ve bu ürünler içerisindeki THC oranlarının da yükseldiği kaydedilmektedir. Colorado’da kenevir çiçeği içerisinde THC oranının %20 ve konsantre kenevir ürünleri içerisindeki THC oranının ise %69 olduğu tespit edilmiştir (UNODC, 2019: 22). Maalesef bu yüksek değerlere rağmen konsantre kenevir ürünleri piyasası hızla gelişmekte, bu piyasadaki ürünlere ilişkin talep de artmaktadır.

8.2. Uruguay

2013 yılında Uruguay hükümeti tarafından tıbbi olmayan amaçlar için kenevir yetiştirilmesi, üretilmesi, dağıtımı ve kullanımına ilişkin 19172 sayılı kanun onaylanmıştır. Bu kanun ile birlikte 18 yaş ve üzerindeki Ulusal Kenevir Düzenleme ve Kontrol Kurumu kanalıyla aşağıdaki üç seçenektir (NDB, 2020a: 22) birini kullanmak suretiyle tıbbi amaçlar dışında kenevir edinebilmektedir;

1. Yetkilendirilmiş eczanelerden satın alım.
2. Bir kenevir kulübüne üyelik.
3. Kişisel kenevir yeteştiriciliği.

Bu üç yoldan herhangi birinden edinilebilecek kenevir miktarı kişi başı yıllık 480 gr. ile sınırlıdır. Yasallaştırmanın ilk yılında Uruguay Hükümeti, THC oranını %2, CBD oranını ise %6-7 olarak belirlemiştir. 2017 yılında ise THC için %9, CBD için %3 oranları belirlenmiştir (Hudak, Ramsey ve Walsh, 2018: 3).

Genel olarak ülkedeki yasal düzenlemeye ilişkin uygulama yavaş ve aşamalıdır. Örneğin, Şubat 2018 itibariyle 16 yetkili eczaneden kayıtlı 34.696 kişi tıbbi amaçlar dışında kenevir edinmektedir. Şubat 2019 itibariyle kayıtlı 115 kenevir kulübü bulunmakta ve bunlardan 3406 üye faydalanmakta, evsel üretim için kayıtlı 6965 kişi bulunmaktadır. Bu rakamlar yasalarla düzenlenen kenevir piyasasına yaklaşık 45.000 kişinin ulaşıldığını göstermektedir ki bu rakam ülkedeki toplam kenevir kullanıcılarının küçük bir parçasını oluşturmaktadır (Hudak, Ramsey ve Walsh, 2018: 3).

Uruguay Uyuşturucu İzleme Merkezi tarafından 2014 yılında yapılan araştırmaya göre yıllık kenevir kullanım yaygınlığı %9,3'tür (Erkekler arasında %12,5, Kadınlar arasında %6,4). Bu oran da 162.000 kişiye karşılık gelmektedir. 2017 yılında 1564 yaş grubunda yapılan bir diğer araştırma ise yıllık kenevir kullanım yaygınlığını %15 olarak göstermektedir. 2014-2017 döneminde ülkede kenevir kullanımı, özellikle 19-24 yaş grubunda, hem erkek hem de kadınlar için artmıştır (UNODC, 2019: 35).

8.3. Kanada

Dünya'da Uruguay'dan sonra, 17 Ekim 2018 tarihinde, kenevirin keyfi kullanımını yasallaştıran ülke Kanada'dır. Yapılan düzenleme ile ülkede yetişkinlerin 30 grama kadar kenevir bulundurması, hatta çoğu eyalette evde üretmelerine müsaade edilmektedir (Obradovic, 2018).

Şekil 2: 17 Ekim 2018 günü Kanada'da kenevirin keyfi kullanımının serbestleşmesi yönünde yapılan kutlamaların bir görüntüsü. (<https://edition.cnn.com/2018/10/17/health/canada-legalizes-recreational-marijuana/index.html>)

2001 yılı itibariyle farklı eyaletlerde uluslararası standartlara uymayan, yapılandırılmamış tıbbi kenevir programları, maalesef, 2018 yılında keyfi amaçlı kullanımın yasallaştırılmasının önünü açmıştır.

Uzun dönemli olarak; 2004-2011 yılları arasında Kanada'da kenevir kullanım yaygınlığı eğilimlerine bakıldığında 15 yaş ve üzeri nüfusta oran yaklaşık %9 ve stabildir. Ancak, bu dönemden sonra kenevir kullanımı 2013-2017 yılları arasında %40 artmıştır. Bu, kenevirin tıbbi amaçlar dışında kullanılması konusunda yapılan ulusal tartışmalar ve kenevir kullanımı risk algısındaki düşüşten kaynaklanmıştır (Canadian Centre on Substance Abuse, 2017: 2).

Oldukça yeni bir gelişme olduğu ifade edilebilecek keyfi kullanımın yasallaştırılmasının sonuçları hakkında yeterli değerlendirmelere varılabilecek araştırmalara sık rastlanmamakla birlikte Küresel Uyuşturucu Kontrol

Sistemi'nin önemli yapıları çerçevesindeki aktivitelere katılan Kanadalı ve diğer ülke uzmanları ile yapılan görüşmeler önemli bulgulara işaret etmektedir.

Bu yönde, uygulamanın henüz bir yıl sonrasında, 21-22 Kasım 2019 tarihlerinde Strazburg-FRANSA'da düzenlenen Avrupa Konseyi Uyuşturucu Madde Kullanımı ve Kaçakçılığıyla Mücadele İşbirliği Grubu (POMPIDOU) "85. Daimi Muhabirler Toplantısı"nda (POMPIDOU, 2019); daha önce toplantının ilk gününde Kanada'da legalleştirilen kenevir kullanımının sonuçları konusunda, ilgili ülke temsilcisi Krista Apse tarafından yapılması öngörülün sunumun gerçekleştirilemeyeceği, ileriki dönemde yapılmasının planlandığı vurgulanmıştır.

POMPIDOU Grubu toplantısı sırasında diğer ülke temsilcilerince (Kişisel iletişim, 21 Kasım 2019) bu konuda Kanada'da konunun zor bir hal aldığı, henüz somut bulgular ortaya koyan bilimsel araştırmalar yapılmadığı, kenevirin serbest bırakıldığı gün, merak etkeninin de tetiklemesiyle, ülkede binlerce insanın satış yapan alanlara akın ettiği, rezervlerin bir gecede tükendiği yönünde yorumlar yapılmıştır.

Yine, 04-05 Aralık 2019 tarihlerinde La Haye'de düzenlenen EUROPOL 3. Yıllık Uyuşturucu ile Mücadele Konferansı'nda (EUROPOL: 2019) Kanada Atlı Polisi Organize Suçlar Bölüm Başkanı W. Thomas ile (Kişisel iletişim, 5 Aralık 2019) "Kanada'da kenevir kullanımının nasıl serbestleştiği, serbestleşmesinin üzerinden bir yıl geçtiği, dolayısıyla bireysel değerlendirmelerinin neler olduğuna" ilişkin yapılan görüşmede;

- Kenevirin yasallaştırılması konusunda tüm düzenlemelerin Sağlık Bakanlığı tarafından yapıldığı ve maalesef bu süreçte güvenlik güçlerine görüş sorulmadığı,
- Güvenlik güçlerinin hiç bir zaman kenevirin yasallaştırılması taraftarı olmadığı,
- Kenevirin yasallaştırılması konusunda ülkedeki eyaletler arasında yeknesak bir uygulama olmadığı, örneğin kimilerinde sokakta içmek serbestken kimilerinde yasak olduğu; kimilerinde kenevirin satışı serbestken kimilerinde ekiminin yasak olduğu,
- Gençler ve bayanlar arasında kullanımının arttığına gözlemlendiği, talebin arttığı ancak yasal satış alanlarının yeterince kenevir sağlayamadığından fiyatın yüksek olduğu, öte yandan organize suç örgütlerinin bu ticaret içinde üretici ve satıcı olarak daha ucuz kenevir satan ürkütücü bir süje olarak rol aldığı,
- Kendi özel değerlendirmelerinin ötesinde ülke düzeyinde durumu ortaya koyan net çalışmalar olmadığı, bunun en erken sonuçlarının önümüzdeki yıllarda yapılabilecek araştırmalarla ortaya konabileceğini belirtilmiştir.

Her iki aktivitede yapılan görüşmeler kenevirin keyfi kullanımının toplumdaki ilk etkilerine ilişkin genel bir kanaat oluşturmakla birlikte gelecek dönemde yapılabilecek bilimsel araştırmaların net bir tablonun ortaya konmasında etkili olacağı değerlendirilmekte ve bu yönde yapılacak çalışma sonuçları merakla beklenmektedir.

8.4. Hollanda

Genel olarak Avrupa düzeyinde kenevir yasalarının değiştirilmesi konusunda kamu ve medya söylemlerine sıkça rastlanmaktadır. Ancak ulusal yönetimler kenevirin halk sağlığına etkileri konusunda endişe duymakta ve keyfi amaçlı kullanımın yasallaştırılmasına karşı çıkmaktadırlar (EMCDDA, 2018: 4). Buna rağmen kimi Avrupa ülkelerinde uluslararası standartlar dışında kenevir ve türevlerine yönelik tıbbi ve bilimsel araştırmalar, ABD örneğinden de hatırlanacağı üzere, yönü belirsiz bir değişime sebep olabilir.

Avrupa'da kenevirin keyfi kullanımına ilişkin verilebilecek en dikkat çekici düzenlemeye Hollanda'dan örnek verilebilir. Hollanda'da uyuşturucu ile mücadele politikası merkezi bir anlayışla yürütülmektedir (Kingdom of Netherlands, t.y.).

Bugün ülkede sürdürülen mücadelenin temelini Hollanda Afyon Yasası (Dutch Opium Act) oluşturmaktadır. Bu yasanın ilk versiyonu Hollanda'nın 1912 La Haye Uluslararası Afyon Sözleşmesi taraf olmasından sonra 1919'da, ikincisi ise 12 Mayıs 1928 yılında çıkarılmıştır (EMCDDA, 2012).

Yasa narkotik maddeleri Ağır Uyuşturucular (Hard Drugs) ve Hafif Uyuşturucular (Soft Drugs) olarak iki başlık altında düzenlemektedir. Ağır Uyuşturucular Tablo I'de, Hafif Uyuşturucular ise Tablo II'de kategorize edilmektedir.

Yasanın 2 nci ve 3 üncü maddelerine göre (Dutch Opium Law, 1928: 2); Hollanda'da bu tablolarla yer alan uyuşturucuların üretimi, bulundurulması, kaçakçılığı suçtur. Tablo I'de yer alan narkotik maddelere ilişkin suçlara verilen cezalar Tablo II'dekilere verilenlerden daha ağırdır. Kenevir tablo II'de düzenlenen bir narkotik maddedir.

Yasanın 8 inci maddesi çerçevesinde (Dutch Opium Law, 1928: 4); Bureau voor Medicinale Cannabis (Tıbbi Kenevir Araştırma Merkezi) nezdinde gerekli prosedürler tamamlanmak suretiyle tıbbi ve bilimsel kenevir kullanımı mümkündür.

Ülkede yasal olarak uyuşturucu kullanımı suç değildir. Ancak yerel yönetimlerin kimi alanlarda (okullar, toplu taşıma araçları vb) kullanımı kısıtlama yetkisi bulunmaktadır. Uyuşturucu kullananlara ceza verilmemesinin onların önleme ve tedavi imkanlarına daha rahat ulaşmasını sağlayabileceği ve mevcut kaynakların kaçakçılıkla mücadele faaliyetlerine yoğunlaşacağı yönünde bir anlayış vardır (EMCDDA, 2012).

Tablo I'de yer alan narkotiklerin 0.5 grama kadar, Tablo II'de yer alan kenevirin ise maksimum 5 grama kadar bulundurulması soruşturma konusu değildir (EMCDDA, 2012).

1976 yılında yapılan bir düzenlemeyle ülkede kenevir satışı mümkün kılan "Coffee Shops"ların açılmasına müsaade edilmiştir. Teknik olarak uyuşturucu maddelerin satışı ve edinimi yasak olmasına rağmen, böyle bir düzenleme ile Hollanda Hükümeti kenevir kullanıcıları gençlerin daha ağır uyuşturuculara geçmesinin önlenmesi amacıyla buraların açılmasını tolere etmiştir (Library of Congress, 2016).

Şekil 3: Amsterdam'daki Coffee Shops'ların bir görüntüsü. (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-18/pot-stores-are-open-again-even-as-the-netherlands-locks-down>)

Alkolün yasak, kenevir satışı ve kullanımının mümkün olduğu bu alanlarda aşağıdaki düzenlemelere (EMCDDA, 2012) uyulmak zorundadır.

1. 18 yaşından küçükler bu ortamlara kabul edilemez ve onlara satış yapılamaz.
2. Alkollü içecekler satılamaz.
3. Çevreye rahatsızlık veren faaliyetler (Kavga, gürültü vb.) yapılamaz.
4. Uyuşturucu maddelerin reklamı yapılamaz.
5. Ağır uyuşturucular satılamaz.
6. Buralarda 500 gram üzeri kenevir bulundurulamaz ve kişi başı kenevir satışı 5 gramı geçemez.

Yasanın 13b maddesi çerçevesinde (Dutch Opium Law, 1928: 4); Şehirlerde “Coffee Shops” politikaları belediye başkanı, başsavcı ile bölge emniyet müdürü arasındaki “üçlü görüşme” ile koordine edilmektedir. Coffeshops sayısı veya müsaade verilir verilmemesi konusundaki kararlar üçlü görüşme çerçevesinde alınmaktadır (Kingdom of Netherlands, t.y.).

Hollanda’da bütün uyuşturucu çeşitlerinin satışı cezayı gerektirir. Kenevirde ise satış miktarı önemlidir. Coffeshoplarda kişi başına günlük olarak en fazla altı gramın satışı için aktif şekilde soruşturma yapılmaz. Ticaretini yapmak amaçlı olduğu anlaşılan büyük miktarların satışına karşı ise ciddi mücadele edilir. Coffeshopların dışında otel, restoran, bar gibi çeşitli mekanlarla sokakta ve konutlarda yapılan satışa ilişkin aktif şekilde soruşturma yapılır. Coffeshoplarda 500 gramlık stoklara müdahale edilmez. Kişi başına düşen günlük altı gramlık miktarın aşılması, diğer uyuşturucuların satılması, uyuşturucu için reklam faaliyetlerinde bulunulması, çevrenin huzurunun bozulması, 18 yaşından küçüklerin ortama kabul edilmesi ve bunlara satış yapılması durumunda Coffeshoplar belediye başkanlarının talimatıyla kapatılabilir (Kingdom of Netherlands, t.y.).

Hollanda’da bulunan coffeshops ve Cannabis Social Clubs (Kenevir Sosyal Klüpleri) gibi keyif amaçlı kenevir arzının cezalandırılmadığı sistemlerin geliştirilmesi yönündeki teşebbüsler çok az mesafe kaydetmiştir. Hollanda’da bugün 15 yıl öncesine göre daha az sayıda Coffee Shops ve Kenevir Sosyal Klüpleri mevcut olup üzerlerinde daha sıkı kontroller söz konusudur. Faaliyetleri birçok Avrupa ülkesinde kısmen tolere edilen Kenevir Sosyal Kulüplerine olan ilgiye rağmen, bu kulüplerin hiçbiri yasal bir statüde değildir (EMCDDA, 2018: 27).

9. SONUÇ

Kenevir bağımlılık yapıcı özelliği ve halk sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle, 1972 protokolü ile tadil edilen Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 tarihli Tek Sözleşmesinin ekinde yer alan uyuşturucu maddelerdendir. Uluslararası sözleşmelerde de altı çizildiği üzere, belirlenen koşullar içerisinde, kenevirin tıbbi ve bilimsel amaçlarla kullanımını mümkündür.

Yapısında yer alan 144 kannabinoid çeşidiyle kenevir bu tür araştırmalara konu olmakta, hatta kannabinoid içeren ilaçlar bazı ülkelerde Multiple Skleroz (MS)’de ortaya çıkan nöropatik ağrı ve spastisite, dirençli çocukluk epilepsisi (Sara), kanser hastalarına uygulanan kemoterapi nedeniyle ortaya çıkan mide bulantısı ve kusma, AIDS hastalarında kilo kaybıyla ilişkili anoreksi gibi tıbbi durumlarda kullanılmaktadır (Kogan ve Mechoulam, 2007).

Ancak, kullanıldıkları bu hastalıkların hiçbirinde kannabinoidler başvuru ilk seçenek değildir (INCB, 2018: 12). Bir diğer ifadeyle bu hastalıkların tedavisinde %100 sonuç veren, hastalıkla karşılaşıldığında ilk aşamada kullanılabilecek güçte bir yanları yoktur.

Kuzey Amerika Ülkelerinde uygulanan çoğu tıbbi amaçlı kenevir programının uluslararası uyuşturucu kontrol sözleşmeleri ile uyumlu olmadığı, kenevirin iddia edilen amaçlar için tıbbi olarak kullandığını destekler bilimsel kanıtlara ya nadiren rastlandığı ya da bu yönde kanıt bulunmadığı, tıbbi kullanımını kontrol eden çok az gözetim mekanizmasının mevcut olduğu değerlendirilmektedir.

Yine bu ülkelerde uluslararası sözleşmelerde belirtildiği üzere kontrollü klinik araştırmalardan elde edilen güvenilirlik ve etkililik kanıtlarının yeterli olmamasına rağmen oldukça geniş bir alanda kenevir ve türevlerinin tıbbi amaçlı kullanımına müsaade edildiği, standardize olmayan kenevir ürünlerinin tedarikine minimum tıbbi gözetim altında izin verildiği, yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmayan hekimlerce ücret karşılığı ürünlerin kullanımına yol verildiği ve hastalara kendi kenevirlerini yetiştirmeye veya yasadışı yollarla temin etmeye imkan tanındığı ve dolayısıyla keneviri daha ucuz, bağımlılık yapma gücü daha yüksek, daha yaygın ve ulaşılabilir hale getirerek, yetişkin kullanıcılar arasındaki kullanımını arttırdığı gözlemlenmektedir.

Yanlış uygulama örnekleriyle uluslararası standartlara göre yapılandırılmamış, yetersiz tıbbi ve bilimsel programlar toplum içerisinde kenevir algısında negatif etkiler oluşturmakta, tarihin çok eski dönemlerinden beri birçok toplumu olumsuz etkilemiş ve yasaklanmış bir uyuşturucunun adeta yararlı bir madde olduğu yönünde yanlış bir kanaatin oluşmasına zemin oluşturarak keyfi kullanımın yasallaşmasının yolunu açmaktadır.

2020 yılı itibarıyla Uruguay, Kanada ve ABD’de (11 eyalet ve Washington D.C.’de) kenevirin tıbbi amaçlar dışında, keyfi kullanımına ilişkin yasal hükümler onaylanmıştır (NDB, 2020a: 23).

Bu ülkelerdeki düzenlemelerin genel özelliği, kenevir ve ürünlerinin üretim ve tıbbi amaçlar dışında satışına izin vermesidir. Ancak bu düzenlemeler kenevirin tıbbi amaçlar dışında kullanılmasına dönük yeknesak uygulamalar değildir.

Bu durum söz konusu ülke ve bölgeler için hayata geçirilen uygulamaların her birinde kenevir piyasasının gelişimi, tıbbi amaçlar dışında kullanımın yaygınlığı, halk sağlığı ve güvenliği üzerinde farklı etkilerin görülmesine neden olacaktır (UNODC, 2019: 25).

Kenevirin tıbbi amaçlar dışında kullanımının yasallaştırılması uluslararası uyuşturucu kontrol sözleşmelerinin çiğnenmesidir. Kanada, Uruguay ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kimi eyaletlerinde kenevirin tıbbi amaçlar dışında kullanımını yasallaştırılması, sözleşmelerin evrensel düzeyde uygulanmasını riske atmaktadır. Bunun yanında diğer ülkeleri de aynı yönde uygulamalar geliştirmeye teşvik etmektedir (NDB, 2020a: 23).

Hollanda'daki Coffee Shoplar ise başka bir tartışmayı oluşturmaktadır. Ülkede uyuşturucu kullanımına yönelik gösterilen tolerans uyuşturucu kontrol sözleşmeleri ile çelişmektedir.

1961 Tek sözleşmesinin kilit öneme sahip 4 üncü maddesine göre (Single Convention on Narcotic Drugs, 1961);

“Tüm taraflar tıbbi ve bilimsel amaçlar dışında uyuşturucuların üretim, imalat, ihracat, ithalat, dağıtım, ticaret, kullanım ve bulundurulması konularında gerekli yasal ve idari tedbirleri alacaktır.”

Hollanda'da kenevir ile birlikte diğer uyuşturucu maddelerin bulundurulması ve kullanılmasına yönelik gösterilen yasal tolerans ile “Coffee Shop” örnekleri sözleşmelerin temel kriteri olan “tıbbi ve bilimsel amaçlar” koşulunu karşılamamaktadır.

Bu tür uygulamalar diğer toplumlar tarafından Hollanda'da uyuşturucu kullanmanın serbest olduğu yönünde yanlış bir algının gelişmesine de olumsuz katkı sağlamaktadır.

Tıbbi amaçlar dışında kenevir kullanımının yasallaştırılması, bu alanda uluslararası sözleşmelerdeki şartlara bağlı komşu ülkelerdeki uygulamaları da zora sokacaktır. Örneğin, tıbbi amaçlar dışında kenevir kullanımını yasallaştıran ülkelere diğerlerine olan sınıraşan kenevir kaçakçılığının önlenmesi daha zor olacaktır.

Böyle bir durum bir yandan Uluslararası Hukuk'un 110 yıllık birikimi sonucu tesis edilen Küresel Uyuşturucu Sistemi'nin önde gelen amaçlarından biri olan sınıraşan uluslararası uyuşturucu kaçakçılığına yönelik çabaların darbe almasına diğer yandan ise küresel hukukun gelişimi yerine global suç örgütlerinin çıkarlarına hizmet edecektir.

Bu yönde, kenevir konusunda zayıf tıbbi programlar yürüten ülkelere uluslararası standartların tavizsiz uygulanması önemlidir. Çünkü zayıf tıbbi programlar kenevirin keyfi kullanımının yasallaşmasının önünü açmaktadır.

Toplumlarında oluşturduğu yıkıcı etkiler nedeniyle keyfi kullanımın önünü açan devletlerce bu yanlış uygulamadan bir an önce geri adım atılması özelde ulusal genelde ise küresel sağlık ve güvenliğin tesisi adına hayati önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Canadian Centre on Substance Abuse. (2017). *Canadian Youth Perceptions on Cannabis (Report)*. Erişim adresi <https://www.ccsa.ca/canadian-youth-perceptions-cannabis-report>

Carliner, H., Brown, Q. ve Hasin, D. (2017). Cannabis use, attitudes, and legal status in the U.S. : A review. *Preventive Medicine*, 104. doi: 10.1016/j.ypmed.2017.07.008.

Dutch Opium Law. (1928). *Law of 12 May 1928, containing regulations concerning opium and other narcotic substances (Opium Act)*. Erişim adresi http://www.cannabis-med.org/dutch/Regulations/Opium_Act.pdf

Global Financial Integrity. (2017). *Transnational Crime and the Developing World*. Erişim adresi https://secureservercdn.net/45.40.149.159/34n.8bd.myftpupload.com/wp-content/uploads/2017/03/Transnational_Crime-final.pdf

- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2012). *Country Legal Profiles*. Erişim adresi <https://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index5174EN.html%3FpluginMethod=eldd.countryprofiles&country=NL?LayoutFormat=print>
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2018). *Cannabis legislation in Europe*. Erişim adresi <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4135/TD0217210ENN.pdf>
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2020). *European Drug Report*. Erişim adresi https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13236/TDAT20001ENN_web.pdf
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction ve European Union's Law Enforcement Agency. (2019). *EU Drug Markets Report*. Erişim adresi https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/12078/20192630_TD0319332ENN_PDF.pdf
- European Union's Law Enforcement Agency. (2017). *EU Serious and Organised Crime Threat Assessment*. Erişim adresi file:///C:/Users/NARKO/Downloads/report_socta2017_1.pdf
- European Union's Law Enforcement Agency. (2018). *European Union Terrorism Situation and Trend Report*. Erişim adresi <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2018-tesat-2018>
- European Union's Law Enforcement Agency. (2019). 3. Yıllık Uyuşturucu ile Mücadele Konferansı, La Haye, Hollanda, 04-05 Aralık 2019. Erişim adresi <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/illegal-drugs-in-eu-situation-expanding-in-scale-and-complexity>
- Hudak, J., Ramsey, H. ve Walsh, J. (2018). Uruguay's cannabis law: Pioneering a new paradigm. *WOLA*. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/03/gs_032118_uruguaye28099s-cannabis-law_final.pdf
- International Drug Policy Consortium. (2020). *Global Drug Control System*. Erişim adresi <https://idpc.net/policy-advocacy/global-advocacy/global-drug-control-system>
- International Narcotics Control Board. (2018). *Annual Report 2018*. Erişim adresi https://www.incb.org/documents/Publications/AnnualReports/AR2018/Annual_Report/Annual_Report_2018_E_.pdf
- International Narcotics Control Board. (2008). *Annual Report 2008*. Erişim adresi <https://www.incb.org/incb/en/publications/annual-reports/annual-report-2008.html>
- International Narcotics Control Board. (2019). *Annual Report 2019*. Erişim adresi https://www.incb.org/documents/Publications/AnnualReports/AR2019/Annual_Report_Chapters/English_ebook_AR2019.pdf
- International Opium Convention. (1925). Erişim adresi https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VI-6-a&chapter=6&clang=_en
- Kilmer, B. ve MacCoun, R. J. (2017). How Medical Marijuana Smoothed the Transition to Marijuana Legalization in the United States. *Annual Reviews*, 13 (1), doi: 10.1146/annurev-lawsocsci-110615-084851.
- Kingdom of The Netherlands. (t.y.). *Uyuşturucu madde politikası*. Erişim adresi <https://www.hollandavesen.nl/kraliyet-hakk%C4%B1nda/etik-konular/uyu%C5%9Fturucu-madde-politikas%C4%B1> (Erişim tarihi: 11 Eylül 2020).
- Kogan, N. M. ve Mechoulam, R. (2007). Cannabinoids in health and disease. *NCBI*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3202504/>
- Kreit, A. (2016). Marijuana Legalization. *Reforming Criminal Justice*, Vol. I, 115-137. Erişim adresi https://law.asu.edu/sites/default/files/pdf/academy_for_justice/7_Reforming-Criminal-Justice_Vol_1_Marijuana-Legalization.pdf

Library of Congress. (2016). Decriminalization of Narcotics: Netherlands. Erişim adresi <https://www.loc.gov/law/help/decriminalization-of-narcotics/netherlands.php>

Multiple Sclerosis Trust. (2019). *Sativex (nabiximols)*. Erişim adresi <https://www.mstrust.org.uk/a-z/sativex-nabiximols>

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2018). *Türkiye’de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması*. Erişim adresi <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Duyurular/T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE%20GENEL%20N%C3%9CFUSTA%20T%C3%9CT%C3%9CN%20ALKOL%20VE%20MADDE%20KULLANIMINA%20Y%C3%96NEL%C4%B0K%20TUTUM%20VE%20DAVRANI%C5%9E%20ARA%C5%9ETIRMASI.pdf>

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2020a). *Adım Adım Kenevir ve Türevleri* (1. Baskı). Ankara: NDB Yayınları.

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2020b). *NARKOLOG Projesi Analiz Raporu 2020* (1. Baskı). Ankara: NDB Yayınları.

National Institute on Drug Abuse. (2018). *Monitoring the Future Study: Trends in Prevalence of Various Drugs*. Erişim adresi <https://www.drugabuse.gov/drug-topics/trends-statistics/monitoring-future/monitoring-future-study-trends-in-prevalence-various-drugs>

Obradovic, I. (2018). CANNABIS LEGALISATION AND REGULATIONS IN CANADA. BACKGROUND AND CHALLENGES. Erişim adresi https://www.researchgate.net/publication/335402386_CANNABIS_LEGALISATION_AND_REGULATIONS_IN_CANADA_BACKGROUND_AND_CHALLENGES

Pacula, R. L. ve Kilmer, B. (2013). Developing Public Health Regulations for Legal Marijuana. *RAND Corporation*. Doi: 10.7249/PT105 Erişim adresi <https://www.rand.org/pubs/presentations/PT105.html>

Pacula, R. L. ve Smart, R. (2017). Medical Marijuana and Marijuana Legalization. *Annual Review of Clinical Psychology*, 13 (1), 397-419. doi: 10.1146/annurev-clinpsy-032816-045128.

POMPIDOU. (2019). 85. Daimi Muhabirler Toplantısı, Strazburg, Fransa, 21-22 Kasım 2019. Erişim adresi <https://www.coe.int/en/web/pompidou/permanent-correspondents>

Ross, C. (1998). *The Control of Drugs and Drug Users, Reason or Reaction?* (First Edition). London: CRC Press.

Single Convention on Narcotic Drugs. (1961). Erişim adresi https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VI-18&chapter=6&clang=_en

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2019). *Kenevir Yetiştiriciliğine İlişkin Genel Mevzuat Hükümleri*. Erişim adresi https://arastirma.tarimorman.gov.tr/ktae/Belgeler/End%C3%BCstriyel%20Kenevir%20Ger%C3%A7e%C4%9Fi%20Paneli%20Sunular%C4%B1/ekg_1.pdf

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi. (2018). *Türkiye Uyuşturucu Raporu 2018*. Erişim adresi <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/Arsiv/TUBIM/Documents/2018%20TURKIYE%20UYUSTURUCU%20RAPORU.pdf>

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi. (2019). *Türkiye Uyuşturucu Raporu 2019*. Erişim adresi <http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUBIM/Ulusal%20Yay%20C4%B1nlar/2019-TURKIYE-UYUSTURUCU-RAPORU.pdf>

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi. (2020). *Türkiye Uyuşturucu Raporu 2020*. Erişim adresi http://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUBIM/TURKIYE-UYUSTURUCU-RAPORU_26-HAZİRAN-FİNAL-_1_.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime. (2019). *2019 World Drug Report, Booklet 5: Cannabis and Hallucinogens*. Erişim adresi https://wdr.unodc.org/wdr2019/prelaunch/WDR19_Booklet_5_CANNABIS_HALLUCINOGENS.pdf

- United Nations Office on Drugs and Crime. (2020a). *2020 World Drug Report, Booklet 1: Executive Summary*. Erişim adresi https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/WDR20_BOOKLET_1.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2020b). *2020 World Drug Report, Booklet 3: Drug Supply*. https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/WDR20_Booklet_3.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2020c). *2020 World Drug Report, Booklet 2: Drug Use and Health Consequencis*. Erişim adresi https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/WDR20_Booklet_2.pdf
- U.S. Department of Justice. (t.y.a). *List of Controlled Substances*. Erişim adresi <https://www.deadiversion.usdoj.gov/schedules/>
- U.S. Department of Justice. (t.y.b). *SUBCHAPTER I – Control and Enforcement*. Erişim adresi <https://www.deadiversion.usdoj.gov/21cfr/21usc/811.htm>
- U.S. Department of Justice. (2013). *Memorandum on Guidance Regarding Marihuana Enforcement*. Erişim adresi <https://www.justice.gov/iso/opa/resources/3052013829132756857467.pdf>
- Uyuşturucu Maddelere Dair Tek Sözleşmesi. (1961). Erişim adresi https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc050/kanuntbmmc050/kanuntbmmc05000812.pdf
- Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesine katılmamızın uygun bulunduğuna dair Kanun. (1966). *T.C. Resmi Gazete* (12496, 5 Ocak 1967).
- World Health Organization. (2020). *Cannabis*. Erişim adresi [https://www.who.int/teams/mental-health-and-substance-use/alcohol-drugs-and-addictive-behaviours/drugs-\(psychoactive\)/cannabis](https://www.who.int/teams/mental-health-and-substance-use/alcohol-drugs-and-addictive-behaviours/drugs-(psychoactive)/cannabis)